

Jean-Jacques Rousseau

G. W. F. Hegel

Obzirom na praktičko valja primijetiti još ono posebno, da je, kada je osjećaj prava uzdignut do principa konkretnog praktičkog duha, uopće do ljudskosti, sreće, ovaj princip, općenito shvaćen, doduše imao formu misli, a da sama misao nije bila sadržaj. Neki konkretni sadržaj, npr. sam religijski, ili sadržaj dobronamjernih sklonosti, socijaliteta, može imati formu misli; no onako kako je taj sadržaj uzet iz našeg poriva unutrašnjeg zrenja, on nije misao. Sada je, međutim, došlo na vidjelo to da je čisto mišljenje postavljeno kao princip i kao sadržaj, iako je ovom sadržaju opet nedostajala istinska forma, svijest njegove navlastite forme; jer nije bilo spoznato da je taj princip mišljenje. Vidimo ga kako proizlazi iz polja volje, praktičkoga, pravnoga, zahvaćeno na takav način da je najunutrašnjije čovjeka njegovo jedinstvo sa samim sobom postavljeno kao temelj i dovedeno u svijest tako da je čovjek u sebi zadobio beskonačnu snagu. To je onda ono što je, s jedne strane, Rousseau rekao o državi. Pitao je o njezinoj apsolutnoj opravdanosti: što je temelj države? Pravo ovladavanja i povezivanja, odnosa poretka, vladanja i vladanosti, podređivanja gospodstvu, shvatio je, s jedne strane, tako da povijesno počiva na nasilju, prinudi, osvajanju, privatnom vlasništvu i tako dalje.¹

a. Principom tog opravdanja učinio je međutim, *slobodnu volju*. Bez obzira na pozitivno pravo država, on je na gornje pitanje odgovorio da čovjek ima slobodnu volju, jer je sloboda ono kvalitativno čovjeka. »Odreći se svoje slobode, znači odreći se toga da se bude čovjek. Ne biti slobodan jest odricanje od svih dužnosti i prava.«² Rob nema ni prava niti dužnosti.

b. »*Fundamentalna je zadaća*, dakle: naći formu povezivanja koja će zajedno s cjelokupnom zajedničkom moći ujedno štititi i braniti osobu i

*
G. W. Hegel, »Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie« III. »Werke in zwanzig Bänden«, Suhrkamp, Frankfurt 1971, Bd. 20, S. 306—308.

¹
»Du Contrat social« (Lyon 1790), Livre I, Chap. III, p. 8—9; Chap. IV, p. 10—11, 13—16.

²
Ibid., Chap. IV, p. 12.

vlasništvo svakog čovjeka, pri čemu svaki pojedinac, pridružujući se ovom povezivanju, sluša samo sebe samoga i ostaje jednako slobodan kao i ranije. Rješenje daje društveni ugovor³; on je ovo povezivanje, svatko je u njemu svojom voljom. Ove principe, prikazane ovako apstraktno, mora se smatrati točnima; no ubrzo počinje dvosmislenost. Čovjek je slobodan, to je, dakako, čovjekova supstancijalna priroda; a ona u državi ne samo da nije napuštena, nego se, zapravo, tek konstituira. Sloboda prirode, zametak slobode, nije zbiljska; jer tek je država ozbiljenje slobode.

c. Međutim, nesporazum o *općoj volji* započinje time što se pojam slobode ne smije uzeti u smislu svačije slučajne samovolje, nego u smislu umne volje, volje za i po sebi. Opću volju ne treba promatrati kao sastavljenu od izričitih pojedinačnih volja, tako da one ostaju apsolutne. Tamo gdje manjina mora slušati većinu nema slobode. No, opća volja mora biti umna, ako i ne postoji svijest o njoj. Država nije takvo udruženje do kojega dolazi samovoljom pojedinaca. Krivo shvaćanje ovih principa ne tiče nas se. Ono što nas se tiče jest to da time kao sadržaj dolazi u svijest kako čovjek ima u svojem duhu slobodu kao ono naprosto apsolutno, kako je slobodna volja pojam čovjeka. Upravo je sloboda samo mišljenje; onaj tko odbacuje mišljenje, a govori o slobodi ne zna o čemu govori. Sloboda jest jedinstvo misli sa sobom samom, slobodna volja, — mišljenje samo kao htijuće to jest poriv, da se dokine njegova subjektivnost, odnos spram opstanka, jest njegovo realiziranje, time što se kao egzistirajuće želi izjednačiti sa sobom kao mislećom. Volja je samo kao misleća slobodna. Osva-
nuo je princip slobode i dao je čovjeku, koji je samoga sebe shvatio kao beskonačno, ovu beskonačnu snagu. — Ovo daje prijelaz ka Kantovoj filozofiji koja je u teorijskom pogledu utemeljena na tom principu. Spoznaja je išla na svoju slobodu i na konkretan sadržaj, na sadržaj koji ima u svojoj svijesti.

Prijevod:

Nadežda i Žarko Puhovski

³
Ibid., Chap. VI, p. 21.